

Οι μαζικές διαμαρτυρίες στη Σερβία ενάντια σε μια κυβέρνηση κρατικοδίαιτου καπιταλισμού

Εν όψει της μεγάλης απεργίας στις 28/2 για το έγκλημα στα Τέμπη, ως συντακτική επιτροπή του Jacobin διαλέξαμε αυτό το κείμενο τόσο ως προς τη διεθνή διάσταση των αντίστοιχων κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων όσο και γιατί αποτυπώνει τη δυναμική των κοινωνικών κινημάτων να πετυχαίνουν νίκες και να σπάνε τις προσπάθειες συγκάλυψης.

Λίγο μετά την κατάρρευση του στεγάστρου του κεντρικού σιδηροδρομικού σταθμού του Νόβι Σαντ την 1η Νοεμβρίου του περασμένου έτους, που οδήγησε στον θάνατο δεκαπέντε ανθρώπων, ένας ρεπόρτερ της σερβικής τηλεόρασης [ζήτησε](#) από τον τοπικό δημοσιογράφο Igor Mihaljević, να αναλύσει το γεγονός. Με διεισδυτική και αιχμηρή κριτική, έδωσε την πλαισίωση του περιστατικού που έλειπε από την κάλυψη του συμβάντος και των διαδηλώσεων των τελευταίων μηνών από τα δυτικά μέσα ενημέρωσης.

Καταρχάς, όπως σημείωσε ο Mihaljević, αυτό ήταν το τελευταίο περιστατικό στη συχνά τραγική ιστορία της δεύτερης μεγαλύτερης πόλης της Σερβίας. Κατά το παρελθόν, η Νόβι Σαντ υπέστη τη γενοκτονική εκστρατεία του ουγγρικού στρατού που κατέσφαξε Εβραίους, Σέρβους και Ρομά σε ολόκληρη την περιοχή. Αυτό συνέβη την ίδια ιστορική περίοδο με την καταστροφική στρατιωτική κατοχή της Γιουγκοσλαβίας από τη ναζιστική Γερμανία και τα συμμαχικά κράτη της. Πιο πρόσφατα, ήρθε η βομβιστική εκστρατεία του NATO που διήρκεσε εβδομήντα οκτώ ημέρες το 1999, η οποία σκότωσε 527 Γιουγκοσλάβους και παρέλυσε μεγάλες πόλεις όπως το Νόβι Σαντ, καταστρέφοντας βασικές υποδομές. Όμως, όπως υποστήριξε ο Mihaljević, αυτή η τραγωδία ήταν διαφορετική — γιατί τώρα ήταν το ίδιο το σερβικό κράτος που σκότωνε τον λαό του.

Η κατάρρευση του σιδηροδρομικού σταθμού έχει προκαλέσει σοκ τόσο στην πόλη όσο και στο έθνος, προκαλώντας πυροδοτώντας αρχέγονους φόβους ότι ο ουρανός θα πέσει πάνω μας. Πολλοί Σέρβοι, ιδίως στο Νόβι Σαντ, αντιμετωπίζουν τώρα τις υπερυψωμένες κατασκευές με καχυποψία, ενώ ορισμένοι αποφεύγουν ακόμη και τον πρόσφατα κατασκευασμένο, χρηματοδοτούμενο από την Κίνα, σιδηρόδρομο υψηλής ταχύτητας. Ωστόσο, τα επακόλουθα της τραγωδίας προκάλεσαν, συγχρόνως, ένα ισχυρό κύμα διαμαρτυριών, τόσο έντονο που απειλούν να ανατρέψουν τον πρόεδρο Αλεξάνταρ Βούτσιτς, στέλνοντας κύματα σοκ στο διεφθαρμένο Σερβικό Προοδευτικό Κόμμα (SNS).

Φοιτητικές διαδηλώσεις

Με επικεφαλής φοιτητές σε πάνω από τριάντα πανεπιστήμια και σχολές –με πιο σημαντική τη σχολή δραματικής τέχνης στο Βελιγράδι, η οποία ξεκίνησε το κάλεσμα για δράση στα τέλη Νοεμβρίου– το κίνημα έχει συσπειρωθεί γύρω από τέσσερα βασικά αιτήματα. Το ένα είναι η δημοσιοποίηση όλων των εσωτερικών εγγράφων που σχετίζονται με την ανακαίνιση του σιδηροδρομικού σταθμού του Νόβι Σαντ, η οποία πραγματοποιήθηκε από την εταιρεία σιδηροδρομικής υποδομής, το σερβικό κράτος, την China Railway International Co. Ltd. και την China Communications Construction Company Ltd., η οποία ξεκίνησε την κατασκευή του σταθμού το 2021. Τα άλλα αιτήματα είναι η απόσυρση όλων των κατηγοριών κατά των συλληφθέντων και κρατούμενων φοιτητριών και νεαρών διαδηλωτών που διαδηλώνουν μετά την κατάρρευση της στέγης, η κατάθεση ποινικών κατηγοριών και η δίωξη των υπευθύνων για τις επιθέσεις κατά φοιτητών και καθηγητών, καθώς και η αύξηση κατά 20% των δαπανών του προϋπολογισμού για τα δημόσια ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Σερβίας για την κάλυψη των υλικών αναγκών.

Από τον Νοέμβριο, οι φοιτητές έχουν οργανώσει μαζικές απεργίες, με διαμαρτυρίες όπως η συγκέντρωση πάνω από 100.000 ατόμων στην πλατεία Σλάβια του Βελιγραδίου στις 22 Δεκεμβρίου. Οι διαμαρτυρίες συνεχίστηκαν και την Πρωτοχρονιά, με τους διαδηλωτές να δηλώνουν ότι δεν υπάρχει τίποτα να «γιορτάσουν» μέχρι να απονεμηθεί δικαιοσύνη. Οι διαδηλώσεις αυτές συνεχίζονται ακόμη, αφού πρόσφατα ανάγκασαν σε παραίτηση τον πρωθυπουργό, Μίλος Βούτσεβιτς, και τον δήμαρχο του Νόβι Σαντ, Μίλαν Ντούριτς, στις 28 Ιανουαρίου.

Οι φοιτήτριες πραγματοποίησαν συγκεντρώσεις και κατάφεραν να εκφράσουν το μήνυμά τους στα μέσα ενημέρωσης. Με έμφαση σε στιγμιότυπα που μπορούν να αξιοποιηθούν στο Instagram, έχουν διαχειριστεί επιδέξια τις καμπάνιες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, συχνά με πλάνα από εναέρια drone από τις διαμαρτυρίες και εντυπωσιακές εικόνες. Οι ενέργειές τους δεν έχουν απλά αμφισβητήσει την κρατική εξουσία, αλλά τα αιτήματά τους –ιδιαίτερα για ποινικές κατηγορίες και δίωξεις– διατυπώνουν μια σκληρή κριτική της βαθύτερης συστημικής σήψης: ένα διεφθαρμένο δικαστικό σύστημα που στηρίζει ένα μαφιοζικό κράτος και μια κυβέρνηση που όχι μόνο απογοητεύει τους ανθρώπους αλλά είναι συνυπεύθυνη για τους θανάτους τους.

Αυτό που ξεκίνησε ως αντίδραση στις μεγάλες πόλεις της Σερβίας έχει πλέον εξελιχθεί σε ένα πανεθνικό κίνημα που εξαπλώνεται και σε μικρότερες πόλεις. Όπως [αναφέρει](#) ο ακτιβιστής και μελετητής του Νόβι Σαντ, Aleksandar Matković, στο X/Twitter, ο χάρτης της Σερβίας με διαδηλώσεις να λαμβάνουν χώρα σε όλους σχεδόν τους δήμους της χώρας, δείχνει ότι η κατάσταση είναι πιθανό να κλιμακωθεί και να οδηγήσει είτε σε κυβερνητική κρίση είτε σε περισσότερες συγκρούσεις.

Τα γεγονότα πυροδότησαν επίσης βαθιές πολιτισμικές ανησυχίες που συνδέονται με την εθνική ταυτότητα. Τη Δευτέρα 27 Ιανουαρίου, η Ορθόδοξη Εκκλησία της Σερβίας δημοσίευσε ένα άρθρο που καταδικάζει τις φοιτητικές διαμαρτυρίες, υποστηρίζοντας ότι προωθούν μια «αντιχριστιανική και

αντι-σερβική αφήγηση και τρόπο ζωής, ενάντια στις διδαχές του Αγίου Σάββα». Ο ισχυρισμός ότι οι φοιτητές ζουν σε ένα «παράλληλο σύμπαν» ανασκευάστηκε με [ανακοίνωση](#) την Τρίτη, η οποία διευκρίνισε ότι το κείμενο δεν αντικατοπτρίζει τη στάση του κορυφαίου κληρικού της Εκκλησίας, του Πατριάρχη Πορφυρίου.

Πρόσφατα, οι διαμαρτυρίες οδήγησαν σε βίαια επεισόδια, με τους διαδηλωτές να εμπλέκονται σε σφοδρές συγκρούσεις με υποστηρικτές του κυβερνώντος κόμματος SNS. Την Τρίτη το βράδυ, γύρω στις 3:00 π.μ., μια ομάδα υποστηρικτών του SNS εξαπέλυσε επίθεση εναντίον φοιτητών στο Νόβι Σαντ. Πολλοί Σέρβοι σοκαρίστηκαν ιδιαίτερα από μια σειρά συνεντεύξεων που καλύφθηκαν ευρέως από τα μέσα ενημέρωσης, στις οποίες υποστηρικτές του SNS από την πόλη Γιαγκόντινα κατήγγειλαν τους φοιτητές. Ένας ηλικιωμένος άνδρας δήλωσε μάλιστα ότι θα υποστήριξε τυχόν επιθέσεις εναντίον της κόρης του, αν αυτή διαμαρτυρόταν.

Εθνικιστές και πολυεθνικές

Αυτή είναι μια στιγμή με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη δύναμη των μαζικών κινημάτων να προωθήσουν την πολιτική αλλαγή. Μετά την επιστροφή του Ντόναλντ Τραμπ στην προεδρία των ΗΠΑ, η κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης εμμονικά παρουσιάζει την ιστορία ως λύτρωση ενός ανθρώπου, με την ανάλυση της ηγεσίας του κράτους, από τις κατηγορίες για διαφθορά και εξαγορά. Οι παραλληλισμοί με τον Βούτσιτς είναι εντυπωσιακοί, ιδίως από τη στιγμή που ο Trump και ο γαμπρός του, Jared Kushner, [ολοκλήρωσαν](#) πρόσφατα μια επιχειρηματική συμφωνία για την κατασκευή ενός πολυτελούς ξενοδοχείου του ομίλου Trump στη θέση του πρώην γιουγκοσλαβικού υπουργείου Άμυνας στο Βελιγράδι. Ο χώρος αυτός, που βομβαρδίστηκε από το NATO το 1999, αποτελούσε επί μακρόν σύμβολο των βομβαρδισμών και των κινδύνων που αντιπροσωπεύει αυτή η συμμαχία.

Σήμερα, η συμφωνία Kushner, που έγινε με μεσίτες ακινήτων στο Άμπου Ντάμπι, αντικατοπτρίζει μια ευρύτερη εικόνα σε όλα τα Βαλκάνια: οι εξελίξεις στον τομέα των ακινήτων προχωρούν μέσα από μεγαλεπήβολες συμφωνίες μεταξύ κρατικών και επιχειρηματικών ηγετών από τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Κίνα και όχι μόνο. Αυτές οι συναλλαγές ωφελούν τελικά μόνο πολύ λίγους αλλά απολαμβάνουν δικαστικής προστασίας. Σε πλήρη αντίθεση, τα αιτήματα των φοιτητριών -που επικεντρώνονται στην ενίσχυση της εκπαίδευσης και στη δημιουργία θεσμών που πραγματικά εξυπηρετούν το λαό, καθώς και στην αποκατάσταση της νομιμότητας του εισαγγελέα του κράτους- αμφισβητούν άμεσα τα συμφέροντα της απολυταρχικής κυβέρνησης και των καπιταλιστών εργολάβων τους οποίους προστατεύουν.

Μεγάλο μέρος της κάλυψης από τα δυτικά μέσα ενημέρωσης των θανάτων στο Νόβι Σαντ και των διαδηλώσεων που ακολούθησαν ήταν ανακριβής, δίνοντας έμφαση στους ισχυρούς δεσμούς της Σερβίας με τη Ρωσία και υπονοώντας ότι οι φοιτητικές διαδηλώσεις ακολουθούν μια αντιρωσική παράδοση όπως αυτή του Μαϊντάν. Παρότι αυτή η αφήγηση μπορεί να έχει ως στόχο να τραβήξει την προσοχή στις διαδηλώσεις, είναι παραπλανητική ως προς το πραγματικό διακύβευμα. Η ανησυχία

εδώ δεν αφορά την ξένη ανάμειξη στις υποθέσεις ενός άλλου κράτους, αλλά μάλλον η εγχώρια διαφθορά, το έγκλημα και το θεμελιώδες ερώτημα τι και ποιον υπηρετεί πραγματικά το κράτος.

Αναλυτές όπως ο πολιτικός επιστήμονας Florian Bieber, ο οποίος τονίζει την ανάγκη συστράτευσης της αντίστασης με τα κόμματα της σερβικής αντιπολίτευσης, παραβλέπουν το γεγονός ότι οι συγκρούσεις αυτές δεν περιορίζονται στη Σερβία, αλλά αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης παγκόσμιας κρίσης διακυβέρνησης, στην οποία η κατάκτηση της εκλογικής νίκης δεν μπορεί να είναι ο μοναδικός στόχος της πολιτικής. Όπως σημείωσε ο αείμνηστος θεωρητικός Fredric Jameson, είμαστε μάρτυρες μιας παγκόσμιας διάβρωσης της κρατικής εξουσίας. Ο Jameson, αντίθετα, ανέδειξε την ανάγκη για μια «δυαδική εξουσία» μέσα από την οποία αναδύονται εναλλακτικές δομές για να εκπληρώσουν βασικές λειτουργίες που το κράτος απέτυχε να παρέχει. Οι φοιτητικές διαμαρτυρίες αντικατοπτρίζουν αυτή την ιδέα στην πράξη, μέσω συσσιτίων, δικτύων αυτοάμυνας και άλλων μορφών συλλογικής υποστήριξης. Δεν διεκδικούν απλώς την αλλαγή αλλά αποδεικνύουν ενεργά πώς θα μπορούσε να μοιάζει μια βιώσιμη, καθοδηγούμενη από την κοινότητα εναλλακτική λύση.

Κατάρρευση

Μετά από αυτό το περιστατικό, πολλά ενδεχόμενα ήταν ανοιχτά. Οι επιχειρηματικές συναλλαγές μεταξύ του σερβικού κράτους και της Κίνας κινδύνευαν να τροφοδοτήσουν την ξеноφοβία απέναντι στον σημαντικό κινεζικό πληθυσμό της Σερβίας. Η κατάρρευση θα μπορούσε να είχε ξεχαστεί ως μεμονωμένη τραγωδία. Αντ' αυτού, οι Σέρβοι φοιτητές και φοιτήτριες απέδειξαν ότι είναι δυνατόν να αμφισβητηθούν διεφθαρμένα συστήματα. Η επιτυχία εξαρτάται από την ικανότητά μας να αγκαλιάσουμε τις δυνατότητες των νέων και αναδυόμενων μορφών κοινωνικής συνοχής.

Τα σερβικά φοιτητικά κινήματα έχουν οδηγήσει σε αλλαγές και στο παρελθόν. Το 1968, κέρδισαν παραχωρήσεις από τον Γιόσιπ Μπροζ Τίτο, ο οποίος αναγνώρισε την εγκυρότητα πολλών από τα οικονομικά και πολιτικά αιτήματά τους. Ο πρόεδρος Βούτσιτς μπορεί μερικές φορές να παρουσιάζεται ως διάδοχος του Τίτο, αλλά προσφέρει μόνο κενές υποσχέσεις, αποτυγχάνοντας να εφαρμόσει πραγματικές αλλαγές. Το 2000, ο πρόεδρος Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ανατράπηκε μετά από μια τριετή εσωτερική διαμάχη που πυροδοτήθηκε από το κίνημα Οτπορ που καθοδηγούνταν από τις δυνάμεις του φοιτητικού κινήματος!

Πιο πρόσφατα, οι διαμαρτυρίες κατά της υποστήριξης της σερβικής κυβέρνησης για το έργο εξόρυξης λιθίου της πολυεθνικής Rio Tinto με έδρα τη Βρετανία –αγνοώντας επαρκώς τεκμηριωμένους περιβαλλοντικούς κινδύνους– ανέδειξαν την αυξανόμενη αντίσταση στην κρατικά υποστηριζόμενη εταιρική εκμετάλλευση. Το 2022, η εκτεταμένη δημόσια πίεση ανάγκασε τελικά την κυβέρνηση να αλλάξει τελείως θέση και να μην επιτρέψει την είσοδό της εταιρείας στη χώρα. Επιπλέον, το περιστατικό αυτό υπογραμμίζει πώς η εθνικιστική ρητορική συχνά συγκαλύπτει τη συμπαιγνία με ξένα εταιρικά συμφέροντα, δίνοντας προτεραιότητα στις οικονομικές συμφωνίες έναντι της δημόσιας ευημερίας. Οι τρέχουσες φοιτητικές διαμαρτυρίες βασίστηκαν σε αυτή τη

δυναμική, εμβαθύνοντας σε αυτές τις αντιφάσεις και αμφισβητώντας τα εδραιωμένα δίκτυα πολιτικής και οικονομικής εξουσίας.

Το στέγαστρο του σταθμού του Νόβι Σαντ είναι μια τραγελαφική μεταφορά της αβεβαιότητας που αντιμετωπίζει η Σερβία. Δημιουργήθηκε για πρώτη φορά το 1964 και συμβολίζει μια εποχή που το γιουγκοσλαβικό κράτος ευημερούσε και εκσυγχρονιζόταν — μια εποχή φιλόδοξων έργων υποδομής και κοινωνικής προόδου. Όμως, η πλημμελής συντήρησή του και η τελική κατάρρευσή του λειτουργούν ως σκληρή υπενθύμιση της αδυναμίας του Βούτσιτς να συνεχίσει με ουσιαστικό τρόπο αυτή την κληρονομιά. Ενώ ο ίδιος ποζάρει ως ισχυρός ηγέτης, η διακυβέρνησή του χαρακτηρίστηκε από την οικονομική ανισότητα, την πολιτική καταστολή και την αποτυχία να επενδύσει στους θεσμούς και τα δημόσια αγαθά που κάποτε καθόριζαν το όραμα της Γιουγκοσλαβίας για τη συλλογική πρόοδο.

Οι φοιτητές που βρίσκονται σήμερα στους δρόμους δεν διαμαρτύρονται απλώς για ένα μεμονωμένο περιστατικό αλλά έρχονται αντιμέτωποι με ένα σύστημα που έχει δώσει προτεραιότητα στην πολιτική επιβίωση έναντι της δημόσιας ευημερίας. Αν τα καταφέρουν, μπορεί τελικά να σπάσουν αυτόν τον κύκλο και να ωθήσουν τη Σερβία προς ένα μέλλον όπου το κράτος θα εργάζεται πραγματικά για τους ανθρώπους του. Αν αποτύχουν, η κατάρρευση του στεγάστρου μπορεί να χρησιμεύσει ως μια ανατριχιαστική προειδοποίηση για την περαιτέρω παρακμή που έρχεται. Τώρα, μπορούμε μόνο να ελπίσουμε ότι θα τα καταφέρουν.

Μετάφραση της Αλίκης Κοσυφολόγου